

Некласичні версії політичної легітимації соціального порядку

У статті розглянуто основні напрями критики класичних версій політичної легітимації соціального порядку та виявлено переваги, які пропонують некласичні її версії. Класичні версії легітимації передбачали опертя на заздалегідь визначені й усіма визнані цінності, а сама проблема легітимації полягала в необхідності більш точної та адекватної інтерпретації цих цінностей, тоді як некласичні теорії легітимації із самого початку виходять із переконання щодо відкритого характеру базових цінностей: так, наприклад, у концепції деліберативної демократії основні цінності є не просто предметом дискурсу, вони мають бути утверджені щоразу заново в ході такого дискурсу. Норми постають як взірці, до якого мають прагнути громадяни, якщо вони визнають ті цінності, які ці норми виражають і захищають. Нормативізм у політичній теорії утверджує відповідність (більшу чи меншу, але неминучу й визначальну) соціальної дійсності певним нормам. Нормативістські засади все ж не можуть бути єдиними підставами для утвердження соціального порядку, у тому числі й не є вони єдиними засадами для утворення політичних інститутів. Можна вирізняти чотири підходи до легітимації соціального порядку в суспільстві: лінійно-ієрархічна легітимація за допомогою примусу й авторитетних владних рішень, легітимація на плюралістичних засадах утилітарних цінностей (від особистих зобов'язань до легальних інституційних норм), легітимація на основі паралельної лінійності системної раціональності, легітимація на основі утворення соціальних мереж та інших горизонтальних соціальних зв'язків.

Ключові слова: політична легітимація, класична політична легітимація соціального порядку, некласична політична легітимація соціального порядку, нормативізм у політичній теорії, соціальний порядок, цінності.

В статье рассмотрены основные направления критики классических версий политической легитимации социального порядка и выявлены преимущества, которые предлагают неклассические ее версии. Классические версии легитимации предусматривали обоснование заранее определенными и всеми признанными ценностями, а сама проблема легитимации заключалась в необходимости более точной и адекватной интерпретации этих ценностей, тогда как неклассические теории легитимации изначально исходят из убеждения относительно открытого характера базовых ценностей: так, например, в концепции делиберативной демократии основные ценности являются не просто предметом дискурса, они должны быть утверждены каждый раз заново в ходе такого дискурса. Нормы возникают как образец, к которому должны стремиться граждане, если они признают те ценности, ко-

торые эти нормы выражают и защищают. Нормативизм в политической теории утверждает соответствие (больше или меньше, но неизбежное и определяющее) социальной действительности определенным нормам. Нормативистские принципы все же не могут быть единственными основаниями для утверждения социального порядка, в том числе они не являются единственным основанием для образования политических институтов. Можно различать четыре подхода к легитимации социального порядка в обществе: линейно-иерархическая легитимация с помощью принуждения и авторитетных властных решений, легитимация на плюралистических началах утилитарных ценностей (от личных обязательств до легальных институциональных норм), легитимация на основе параллельной линейности системной рациональности, легитимация на основе образования социальных сетей и других горизонтальных социальных связей.

Ключевые слова: политическая легитимация, классическая политическая легитимация социального порядка, неклассическая политическая легитимация социального порядка, нормативизм в политической теории, социальный порядок, ценности.

The article examines the main areas of criticism of the classic versions of political legitimation of the social order and identified the benefits that non-classical version offers. Classic legitimation provided by reliance on values pre-defined and recognized by everybody – and the very problem was to legitimize the need for more accurate and appropriate interpretation of these values. While non-classical theory of legitimation from the start insist on the open nature of basic values – for example, according to the concept of deliberative democracy the core values are not just a subject of discourse, they should be established again and again in the process of this discourse. The rules are seen as a model to which citizens should seek if they recognize some values that these rules express and defend. Normativism in political theory asserts match (more or less, but inevitable and decisive) certain standards of social reality, is the basis of the modern theory of legitimation. Normative principles still can not be the sole basis for the establishment of social order – including the principles for the formation of political institutions. One can differentiate four approaches to legitimize the social order in society: hierarchical linear legitimation by means of coercion and authoritative government decisions, legitimacy in pluralist principles utilitarian values (from personal liability to the legal institutional norms), legitimation by parallel linear system of rationality, legitimacy based on the formation of social networks and other horizontal social ties.

Key words: political legitimation, classical political legitimation of social order, nonclassical political legitimation of social order, normativism in political theory, social order, values.

УДК 321.6:316.2

Литвиненко І.І.,
кандидат політичних наук,
завідувач кафедри суспільних дисциплін
Черкаського факультету
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Некласичні версії легітимації соціального порядку передбачають як розширення засобів забезпечення такої легітимації, так і передусім уточнення її цілей. Це пов'язано зі зміною базових цінностей легітимації. Класичні версії легітимації передбачали опертя на заздалегідь визначені й усіма визнані цінності, а сама проблема легітимації полягала в необхідності більш точної та адекватної інтерпретації цих цінностей, тоді як некласичні теорії легітимації із самого початку виходять із переконання щодо відкритого характеру базових цінностей: так, наприклад, у концепції деліберативної демократії основні цінності є не просто предметом дискурсу, вони мають бути утверджені щоразу заново в ході такого дискурсу. У статті ми з'ясуємо як основні етапи становлення таких некласичних версій легітимації соціального порядку, так й основні їх відмінності від класичних.

Із цією метою в статті стисло викладено класичну теорію політичної легітимації соціального порядку у версіях Макса Вебера [6] і Толкота Парсонса [17], а також некласичні концепції політичної легітимації соціального порядку, розроблені Нікласом Луманом [27], Джоном Ролзом [22] і Юргеном Габермасом [7–8]. Крім того, ми будемо залучати елементи наукової аргументації, напрацьовані сучасними вітчизняними дослідниками – М. Бойченком [4; 5; 26], А. Карасем [10], М. Туром [18], Я. Пасько [24] та іншими.

Завдання легітимації соціального порядку постає перед усіма соціальними інститутами, але передусім перед політичними. Справа полягає в тому, що питання соціального порядку розглядається насамперед під кутом зору нормативізму, тобто вчення про відповідність (більшу чи меншу, але неминучу й визначальну) соціальної дійсності певним нормам, певному нормативному ідеалу. Норми постають як взірць, до якого мають прагнути громадяни, якщо вони визнають ті цінності, які ці норми виражають і захищають. Так, наприклад, у Конституції України закріплено статус України як демократичної, соціальної та правової держави (стаття 1): «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [12]. До окремих частин цього визначення можуть виникати й постійно виникають запитання, адже рівень розвитку демократії, рівень добробуту, якість виконання законів і якість самих законів нерідко викликають справедливі зауваження не лише в рядових громадян, а й професійних політиків і науковців. Водночас мова не може йти про те, щоб відмовитися від зазначеного в Конституції статусу України, норма статті 1 задає напрям стратегічного розвитку всієї країни, і якщо не все досягнуто або не все досконало виконується, це не означає, що потрібно відмовитися від самої норми. Завдання полягає в тому, щоб наближати всі підпорядковані Конституції правові норми

до цього взірця, щоб вони слугували нехай і тимчасовими, але такими засобами досягнення мети існування нашої держави, що зазначена в статті 1 Конституції України, які сприятимуть поступовому та послідовному досягненню кінцевої мети. У цьому сенсі Конституція як правовий вираз базової системи цінностей українського суспільства постає як основний засіб політичної легітимації цілісного соціального порядку нашої країни. Конституція постає як класичний приклад нормативізму в забезпеченні легітимації соціального порядку.

Саме нормативізм лежить в основі сучасного вчення про легітимацію, а тому, перш ніж визначити свою позицію щодо питання соціального порядку та можливих шляхів його легітимації (зокрема спеціальною темою цієї статті є легітимація за допомогою політичних інститутів), варто спочатку визначити основні характеристики нормативізму як соціально-філософської позиції.

Можна вирізнити дещо відмінні версії самого нормативізму: ті, що тяжіють до визнання нормативним наявного соціального порядку, тобто консервативні за своїм ідеологічним підґрунтям, і ті, що тяжіють до обґрунтування нормативності як опису бажаного соціального порядку, тобто революційні за своїм ідеологічним підґрунтям. Класичним прикладом перших можна вважати теорію Талкота Парсонса, класичним прикладом других – теорію Юргена Габермаса. При цьому й консерватизм, і революційність виявляються доволі поміркованими, адже нормативістський консерватизм не заперечує часткового реформування наявного соціального та політичного порядку, тоді як революційний нормативізм не закликає до повної зміни наявного соціального і політичного порядку, адже щонайменше норми, згідно з якими має себе оновлювати суспільство, уже наявні в ньому, хоча й лише у вигляді нормативно-регулятивної вимоги до змін.

У попередніх дослідженнях ми вже здійснювали аналіз природи нормативізму в політичній теорії [14] та огляд основних версій теоретичного обґрунтування основ утвердження соціального порядку [13], нині ми зупинимось на порівнянні класичних теорій соціального порядку Макса Вебера й Талкота Парсонса з некласичними концепціями Джона Ролза та Юргена Габермаса на підставі зіставлення класичного й некласичного бачення ними природи нормативізму.

Тема соціального порядку виникає на початку праці «Господарство і суспільство» Макса Вебера не в контексті встановлення чи пізнання об'єктивного порядку, а як виявлення панівних уявлень про «законний порядок»: «Дії, зокрема соціальні дії, знову ж зокрема соціальне ставлення, можуть орієнтуватися з боку учасників на *уявлення* про існування *законного порядку*» [6, с. 44]. Тобто в М. Вебера мова йде завжди про

порядок як результат легітимації, без легітимації М. Вебер узагалі не говорить про порядок, фактично в нього законний порядок – це результат легітимації, її фіксована форма. Звідси легітимність характеризує соціальний порядок, який має престиж і тому диктує індивідам, що включені до нього, обов'язкові вимоги й установлює зразок поведінки. Веберівське визначення легітимного порядку має стрижневе значення, якщо всю нормативну систему суспільства розглядати з функціонального погляду, а не як лише одиничні соціальні дії: «Фактично орієнтування дій за порядком відбувається в учасників зазвичай із різних мотивів. Однак та обставина, що поряд з іншими мотивами порядок принаймні якійсь частині діючих осіб видається таким, що має діяти як зразок чи як обов'язок, посилює, звичайно, можливість того, що дію орієнтуватимуть за ним і часто дуже значною мірою. Порядок, якого дотримуються тільки із цілераціональних мотивів на загальне значно хиткіший, ніж орієнтування за ним, здійснюване лише завдяки звичці, внаслідок сталості поведінки: це найчастіший вид внутрішньої позиції. Однак він ще незрівнянно хиткіший, ніж порядок, що постає з престижем зразковості або обов'язковості, сказати б, «законності». Переходи від просто традиційного або просто цілераціонально мотивованого орієнтування за порядком до віри в законність є насправді зазвичай дуже плавними» [6, с. 45].

Легальний порядок, на відміну від легітимного, потребує закону, дотримання якого гарантується певним штатом людей, котрі мають право застосовувати примус і застосовувати санкції. Максимою, на котру тут орієнтована соціальна поведінка, є влада як можливість реалізації волі групи людей навіть супроти згоди членів спільноти. «Закон існує тоді, коли є ймовірність того, що деякий порядок буде підтримуватись певним штатом людей, які використовують фізичний або психологічний примус з метою домогтися лояльності стосовно цього порядку або накладають санкції на тих, хто порушує його. Структура будь-якого легального порядку безпосередньо впливає на розподіл економічної або якої-небудь іншої влади в межах відповідної спільноти. Це справедливо для всіх типів легального порядку, а не тільки для державного», – заявляє М. Вебер [6, с. 280].

Отже, легальний порядок є однією з форм легітимації соціального порядку. Вона також впливає на розподіл влади, яку М. Вебер витлумачує як «можливість для однієї людини або групи людей реалізувати власну волю у спільній дії навіть супроти опору інших людей, котрі беруть участь у зазначеній дії» [6, с. 62]. Легальний порядок виступає у М. Вебера як додатковий чинник, який підвищує шанси домогтися влади й поваги, але ніколи не гарантує їх. Отже, порядок як такий трактується М. Вебером як орієнтація на мак-

сими, які чітко визначаються, тобто на норми поведінки. Останні, у свою чергу, визначаються конвенційно, є різними в різних колах людей. Будь-який соціальний порядок буде легітимним для індивіда, якщо він має практичну значущість для поведінки. Тут важливо, щоб він слугував взірцем та умовою діяльності, лише тоді він має шанси стати законним, легальним.

Слідом за М. Вебером Т. Парсонс стверджує, що соціальний порядок стає стійким, якщо нормативна система інтегрує інтереси й ціннісні орієнтації більшості членів суспільства. Чим вищий рівень легітимності порядку, тим меншою є потреба використання ресурсів владного примусу й навпаки [17, с. 72]. Правові засади соціального порядку завжди мають легальний характер, але не завжди є легітимними. Легітимний порядок включає в себе форми-зразки поведінки загального і структурного нормативного рівнів за умови їх престижності. Слідування цим зразкам означає перетворення легального порядку в легітимний. Для легітимного порядку характерна моральна та правомірна поведінка, яка відповідає певним культурним цінностям суспільства. У правовому аспекті проблема полягає у відповідності конституційних норм метаюридичним цінностям. Якщо конституційна норма суперечить ціннісним передумовам порядку, то вона втрачає юридичну силу.

Можна вирізнити, отже, як мінімум, чотири підходи до легітимації соціального порядку в суспільстві.

Перший підхід передбачає пріоритет примусу з використанням сили. Це стратегія так званої «реальної політики» (Realpolitik – нім.), яку сповідував, зокрема, Карл Шміт [25]. Тут соціальний порядок легітимує сила, точніше схилення громадян перед силою (поліцейської держави, тирана чи держави в стані війни). Тут установлюється доволі жорстка вертикаль влади й лінійна легітимація – легітимація ієрархічна, у чомусь подібна до харизматичного типу панування, який проаналізовано М. Вебером.

За другого підходу перевага надається утилітаристським міркуванням. Соціальний порядок, згідно із цією логікою, підтримується шляхом установлення між соціальними суб'єктами численних відносин взаємозалежності, що приносять користь. Такої позиції багато в чому дотримувався Макс Вебер, однак він усе ж схилився до того, що користь повинна отримувати вираження нехай у відносних, але все ж нормативних домовленостях. Близькою до цих поглядів є й теорія відкритого суспільства Карла Поппера [20]. Цю позицію згодом розвиває також і Джон Ролз у вченні про прийняття рішення щодо соціальних і політичних норм кожним громадянином [22]. Це підхід переважно інституційний, а легітимація тут тяжіє до легального типу панування; за типологією

М. Вебера, норми постійно коригуються, але лише за наявності нагальної практичної потреби та її раціонального обґрунтування.

За третім підходом, дослідники (зокрема Т. Парсонс) схиляються до принципово нормативної позиції, коли можливість соціального порядку визначається за допомогою загальноприйнятих цінностей, оскільки діючі соціальні суб'єкти – істоти нормативні. Розуміючи під соціальним порядком «невипадковість соціальної взаємодії індивідів» [17, с. 160], Т. Парсонс подає соціальну систему, в якій індивіди, визнаючи певні стандарти, цінності і практичні способи поведінки, діють здебільшого впорядковано. Такі відносини цілком реальні, оскільки соціальні суб'єкти використовують очікувані ролі, що регламентовані конкретними нормами. Ці ролі інтегруються в особистості індивідів. Конформізм індивідів стосовно очікуваних ролей стає ключовим моментом підтримання соціального порядку. Соціалізація, отже, набуває статусу фундаментального процесу, за допомогою якого цінності й норми передаються та нав'язуються. Такий підхід може бути використаний як теоретико-методологічне підґрунтя для дослідження інституційних засад нового соціального порядку, відповідно, легітимації (суспільного визнання) й нормативності (правового та ціннісного регулювання й контролю) нових відносин, що підтримують у суспільстві стабільність і порядок. Легітимація тут відбувається також лінійно, але на засадах раціональності соціальних систем, примус фізичний тут заміняє примус інструментальної раціональності – це примус найбільш продуманих і раціональних варіантів вирішення соціальних завдань. За великим рахунком його добре унаочнює традиційний тип панування, описаний М. Вебером. Соціальні системи діють непомітно, їх авторитет, за визначенням, не може піддаватися сумніву, адже вони є підґрунтям самої соціальності.

Позиція четвертих (яку яскраво подає, зокрема, Зігмунт Бауман [2]) зводиться до думки, що «панування правопорядку рано чи пізно трансформується у «творчий безлад» як неминучу умову нового гнучкого життєзабезпечення» [1, с. 51]. Ця позиція виглядає дещо анархістськи або, точніше, лібертаристськи, тобто відкидає соціальні інститути як такі, а соціальний порядок тоді виявляється порядком спонтанного потоку подій, який навряд чи можна взагалі структурувати. До цієї позиції дещо приховано, але все ж тяжіє й концепція деліберативної демократії Юргена Габермаса, адже вище за самі норми в нього завжди виявляється дискурс щодо норм [7]. Також таку позицію «ручного управління» в питаннях наведення й відновлення соціального ладу пропонує фактично Ульріх Бек у концепції суспільства ризику [3]. До цієї «анархічно-лібертаристської» концепції легітимації тяжіють

теорії соціальних мереж, які надають можливість убачати все ж певні структури релевантностей у «плинному соціальному світі», як його характеризує З. Бауман. Такі теорії сучасних соціальних мереж аналізує, зокрема, Мануель Кастельс [11], а саму ідею мережовості варто шукати в концепції ризому, запропонованій Жилем Дельозом і Феліксом Гваттарі [9].

Тому під час з'ясування природи легітимації соціального порядку, вибираючи між надмірною жорсткістю, лінійністю й безальтернативністю, а тому недостатньою надійністю репресивних засад силових соціальних інституцій і раціонального примусу соціальних систем, з одного боку, та кореневою несумірністю, а тому конфліктністю утилітарних домагань різних учасників громадянського суспільства – з іншого, шукатимемо золоту середину у визначенні джерел нормативності соціального порядку в ціннісних теоріях легітимації, які певною мірою намагаються враховувати сильні сторони кожного з вищезгаданих підходів. Такою неklasичною, синтетичною концепцією легітимації можна розглядати концепцію соціальних систем Нікласа Лумана, який переосмислює теорію соціальних систем Т. Парсонса в бік її операціоналізації: легітимація, згідно з Н. Луманом, є передусім проблемою правильної соціальної процедури, а не готових змістових рішень. Однак така процедура не може бути редукована до юридичної законності, як це відбувалося в класичних теоріях легітимації й до цього тяжіли М. Вебер і Т. Парсонс: «Ядро будь-яких класичних учень про процедуру становить співвіднесення з істиною або справжньою законністю як метою» [27, с. 18]. Тобто в класичних концепціях легітимації процедура ототожнюється з єдиною можливим правильним витлумаченням законності як істинності, тоді як неklasичні концепції легітимації якраз, навпаки, розглядають істинність і законність плюралістично й уже не як джерело, а як результат процедурного вирішення питання легітимації. Мова, отже, йде про те, як можна для дотримання процедури легітимації звертатися до примусу, наявної структури інтересів, яку виражають чинні соціальні інститути, базових цінностей соціальних систем і цінностей множинних соціальних спільнот.

У Карла Шміта приваблює його концепція децизіонізму, у якій він наголошує на тому, що в кожному конкретному питанні застосування правової норми варто з'ясувати, чия саме воля, чие рішення знаходяться в основі такого застосування [25]. Дійсно, норми набувають силу не самі по собі – люди підкоряються волі того, хто пропонує їм ці норми. Можна не погодитись із Карлом Шмітом хіба що в тому, що найбільш ефективно люди підкоряються тій волі, яка має відверто брутальний характер. Досвід останніх років, у тому числі й український досвід Револю-

ції Гідності, показує, що навіть смерть не може примусити людей підкоритися тим політичним рішенням, які вони вважають для себе несправедливими і принизливими. Утім якщо не абсолютизувати владу сили, тоді уявлення про персональність рішень, які контекстуально стають утіленням певних загальних норм, є цілком операційно виправданим і коректним. Критика позиції К. Шміта й обґрунтування демократії на засадах розвитку громадянського суспільства представлені у фундаментальній праці А. Карася [10].

У Дж. Ролза ефект легітимації досягається завдяки наданню процедури легітимації характеру моделювання індивідами інтересів провідних соціальних груп при зверненні до процедури, яку Дж. Ролз називає «завіса незнання» [22]. Насправді політичний ефект від такої процедури настає лише тоді, коли її здійснює нехай і частково значна частина громадян, в ідеалі більшість. Таку процедуру громадяни здійснюють індуковано – під впливом політичних інститутів, їхньої агітації та пропаганди. Останніми десятиліттями все більшу роль у такому моделюванні інтересів основних соціальних груп відіграють мас-медіа, про що доволі ґрунтовно писали згаданий нами Н. Луман [15], а також ще раніше Маршал Маклюен [16]. Ці питання докладно проаналізовано у працях Я. Паська [18] і М. Тура [24].

Н. Луман у версії теорії соціальних систем розглядає процедуру як спосіб самовідтворення системи: легітимація для нього – це завжди внутрішня узгодженість системи (наприклад, політичної). Така політична легітимація має відбуватися на засадах аутопоезису, тобто такого типу самовідтворення системи, коли вона хоча й обмежено, але контролює своє навколишнє соціальне середовище. Зокрема, це означає, що політична система не піддається тиску правових, економічних та інших неполітичних чинників. За допомогою власних процедур легітимації політична система редукує складність, тобто всі неполітичні формулювання суспільних проблем (економічні, правові, релігійні, наукові, моральні тощо) до простої логіки політики й можливих політичних рішень [27, с. 26]. Докладніше легітимацію з позицій теорії соціальних систем аналізує М. Бойченко [4; 5; 26].

Що стосується поточності, неперервності здійснення процедур легітимації, варто звертатися до праць Юргена Габермаса, присвячених проблемі політичної участі [7–8], і концепту «субполітики» Ульріха Бека, який він аналізує в останньому розділі праці, присвяченої суспільству ризику [3, с. 278–248]. У цих працях питання процедурності переноситься із загальнодержавного на локальний рівень: саме тут ці процедури відбуваються не періодично, як правило, під час політичних виборів, а невпинно передусім під час вирішення поточних політичних завдань місцевого

самоврядування. Про це свого часу писали Роберт Патнам під час аналізу італійських процесів самоврядування [19, с. 31–79] і нещодавно П'єр Розанвалон під час аналізу природи сучасної демократії, яка має орієнтуватися на наближення влади до конкретних громадян і їхніх місцевих спільнот [21, с. 203–271]. Загальний висновок – політика є стабільно ефективною саме на локальному рівні, адже тут легітимація спирається не лише на системну раціональність та інституційні структури, а й на конкретні спільноти, а найголовніше – на перманентну практику підтвердження особистістю політично вмотивованих рішень. Такі рішення на рівні «великої» політики не лише приймаються рядовими громадянами з великими перервами (від виборів до виборів), а й усе менш легітимізовано: формальної легітимності великих політичних проєктів уже давно не вистачає. Невпинно наростають процеси поширення й укорінення політичної апатії, які не можуть бути радикально компенсовані спорадичними спробами штучного поживлення політикуму новими, все більш популістськими проєктами.

Отже, навіть не стільки національні політичні інститути, тобто національні партії й інші суб'єкти національних громадянських суспільств, скільки місцеві політичні рухи та громадські організації, попри зростання тиску глобалізаційних соціальних інституцій, усе ж залишаються провідними засобами легітимації соціального порядку політичними засобами: національні політичні інститути мають постійно підтверджувати свою легітимність через звернення до політичної проблематики місцевого рівня й місцевих політичних організацій.

І все ж місцеві проблеми та місцеві громадські організації – це все ж швидше не політика, а, як слушно це називає У. Бек, «субполітика», або ж «не зовсім політика», як сказали б ми. Так, це той політичний матеріал, без якого неможливо формувати політичні партії, і все ж до набуття загальнодержавного рівня дії й вирішення проблем громадські рухи є лише потенційно політичними. Також вони мають хоча й виходити з конкретики місцевих проблем, однак отримувати певну тривалу перспективу, без цього також не набути статусу політичних суб'єктів. Таку перспективу якраз і задає нормативність, яка дає змогу екстраполювати проблеми місцевої громади як вшир – на інші громади, так і в глибину історичної перспективи. Нормативістські засади все ж не можуть бути єдиними підставами для утвердження соціального порядку, у тому числі й не є вони єдиними засадами для утворення політичних інститутів. Так, нормативізм має надбудовуватися над іншими, більш традиційними складниками соціального порядку та політичних інститутів. Нерідко нормативізм суттєво коригує ці задані соціальні й політичні елементи, інколи навіть слугує вихідним пунктом

для появи нових соціальних і політичних структур і соціальних груп, однак нормативізм не може розглядатися у відриві від останніх. Від реальних соціальних і політичних структур і груп нормативізм отримує не лише свою соціальну й політичну базу (носія), а й ту суб'єктність, яка надає нормативізму силу впливу. Адже сама по собі нормативність – лише проект, який потребує своїх виконавців. Отже, легітимація постає тим процесом, у якому політичні норми здобувають своїх прихильників, а громадяни стають реальними суб'єктами політичної дії та політичної комунікації.

З погляду нормативізму соціальний порядок не може розглядатися як самодостатній феномен: він складається з конкретних легітимацій. Серед таких легітимацій одну з найбільш важливих займають легітимації за допомогою політичних інститутів. Такі інститути, у кінцевому підсумку, мають базуватися на цінностях місцевих громад, які, отже, і виявляються кінцевим пунктом у пошуку граничної легітимації соціального порядку. Ці цінності є результатом здобуття спільного досвіду громадянами, які входять до складу різних громад. Отже, соціальний порядок критично залежить від цінностей громадян певної країни, а саме тих цінностей, які актуалізуються завдяки їх залученню в процеси легітимації соціального порядку політичними засобами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман ; пер. с англ. под ред. В.Л. Иноземцева. – М. : Логос, 2002. – 390 с.
2. Бауман З. Моральна сліпота. Втрата чутливості у плинній сучасності / З. Бауман, Л. Донскіс ; пер. з англ. О. Буценка. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. – 280 с.
3. Бек У. Общество риска: На пути к другому модерну / У. Бек ; пер. с нем. В. Седельника и Н. Федоровой. – М. : Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.
4. Бойченко М.І. Историчне становлення інституційних засад критичного мислення: ідейний, освітній, правовий та політичний виміри / М.І. Бойченко // Філософія освіти. – 2014. – № 2. – С. 80–97.
5. Бойченко М.І. Системний підхід у соціальному пізнанні: ціннісні та функціональні аспекти : [монографія] / М.І. Бойченко. – К. : ПРОМІНЬ, 2011. – 320 с.
6. Вебер М. Господарство і суспільство / М. Вебер ; пер. з нім. М. Кушнір. – К. : Всесвіт, 2012. – 1112 с.
7. Габермас Ю. Залучення іншого: Студії з політичної теорії / Ю. Габермас ; пер. з нім. А. Дахній. – Львів : Астролябія, 2005. – 416 с.
8. Габермас Ю. Структурні зміни у сфері відкритості / Ю. Габермас ; пер. з нім. А. Онишко ; редактор М. Прихода. – Львів : Літопис, 2000. – 317 с.
9. Делез Ж. Анти-Эдип: Капіталізм і шизофренія / Ж. Делез, Ф. Гваттари ; пер. с франц. и послесл. Д. Кралечкина ; науч. ред. В. Кузнецов. – Екатеринбург : У-Фактория, 2007. – 672 с.
10. Карась А. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях / А. Карась. – К. ; Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 520 с.
11. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс ; пер. с англ. под научн. ред. О.И. Шкаратана. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
12. Конституція України. Документ 254к/96-вр, чинний, поточна редакція. Редакція від 30.09.2016, підстава 1401-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр/page>.
13. Литвиненко І.І. Динамічний соціальний порядок в умовах радикальних змін суспільства / І.І. Литвиненко // Гілея : збірник наукових праць. – 2016. – Вип. 114. – С. 322–326.
14. Литвиненко І.І. Легітимація соціального порядку як завдання політичних інститутів / І.І. Литвиненко // Гілея : збірник наукових праць. – 2016. – Вип. 115. – С. 394–398.
15. Луман Н. Общество общества / Н. Луман ; пер. с нем. – М. : Логос, 2004. – Часть II : Медиа коммуникации. – 2005. – 280 с.
16. Маклюэн Г.М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека / Г.М. Маклюэн ; пер. с англ. В. Николаева. – М. : Кучково поле, 2007. – 464 с.
17. Парсонс Т. Система современных обществ / Т. Парсонс ; пер. с англ. Л.А. Седова, А.Д. Ковалева ; под ред. М.С. Ковалевой. – М. : Аспект пресс, 1998. – 270 с.
18. Пасько Я.І. Соціальна держава і громадянське суспільство: співпраця versus протистояння : [монографія] / Я.І. Пасько. – К. : ПАРАПАН, 2008. – 272 с.
19. Патнем Р.Д. Творення демократії: Традиції громадянської активності в сучасній Італії / Р.Д. Патнем, Р. Леонарді, Р.Й. Нанетті ; пер. з англ. – К. : Основи, 2001. – 300 с.
20. Поппер К. Відкрите суспільство і його вороги : у 2 т. / К. Поппер ; пер. з англ. – К. : Основи, 1994. – Т. 1. – 1994. – 444 с.
21. Розанвалон П. Демократична легітимність. Безсторонність, рефлексивність, наближеність / П. Розанвалон ; пер. з фр. Євгена Марічева. – К. : В. д. «Києво-Могилянська академія», 2009. – 287 с.
22. Ролз Дж. Теорія справедливості / Дж. Ролз ; пер. з англ. О. Мокровольський. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. – 822 с.
23. Сміт Е.Д. Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка. Наукове видання / Е.Д. Сміт. – К. : Темпора, 2009. – 312 с.
24. Тур М.Г. Некласичні моделі легітимації соціальних інститутів / М.Г. Тур. – К. : ПАРАПАН, 2006. – 395 с.
25. Шмитт К. Понятие политического / К. Шмитт. – М. : Наука, 2016. – 568 с.
26. Boychenko M. Making global justice as a valuable functionalism in action / M. Boychenko // Гілея : науковий вісник : збірник наукових праць. – К. : ВІР УАН, 2015. – Вип. 99. – С. 140–143.
27. Luhmann N. Legitimation durch Verfahren / N. Luhmann. – Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1983. – 260 s.